

Novo gradivo o početkih Dramatičnega društva

I.

Po Linhartu (1756—1795), Prešernu (1800—1849) in Andreju Smoletu (1800 do 1840), ki v svoj kulturno-politični načrt zavestno vključujejo tudi gledališče, se pravi ne samo dramsko književnost ampak tudi oder in igranje (te trditve zagotovo ni tako lahko izpodbiti), je nastopila tudi na tem torišču suša, ki jo je — čeprav s preskromnimi padavinami — pokončalo šele revolucionarno leto 1848.

Marčna gledališka pomlad je vzbrstela tako na deželi kot v prestolni Ljubljani, a prej tamkaj kot tukaj. Odprl jo je prvikrat uprizorjeni »Matiček« (Linhartovo seme je torej končno le moglo vzkliti!) 3. januarja v Novem mestu, zatem v Idriji, Ljubljani in Vipavi. K temu so se pridružile še gledališke predstave v Trstu in Celju, kjer je Drobnič celo tiskal dve igri (»Dvoboj«, »Raztresenca«). Čeprav se je vnel za gledališče sam dr. Bleiweis, čigar glorijska je že začela žareti, v tem obdobju ne najdemo enega samega domisleka o slovenskem poklicnem gledališču. Celó že v letu 1765 postavljeno Deželno gledališče, v katero slovenska gledališka beseda razen ob Zoisovem času ni imela pristopa, ni sprožilo upravičene, v duhu marčnih oznanil izoblikovane zahteve po čeprav še tako skromnem domačem gledališkem poskusu.

Pa ga res ni najti enega samega domisleka? Bila bi neodpustljiva napaka, če bi prezrli in ne dovolj poudarili izvirno dejanje časnikarja *Leopolda Kordeša* (1808—1879), ki je — ko je že pred revolucijo snoval v Ljubljani slovensko igralsko skupino — 28. 11. 1848 v posebnem članku (v *Illyrisches Blatt*) »poudarjal potrebo, da dobi Ljubljana slovensko gledališče s poklicnimi igralci« (Viktor Smolej, *Slovenski dramski leksikon I*, str. 158, 9). Kordeš je bistro mislil na vse: na nagrade za izvirne slovenske igre, na igralski ansambel, na denarno plat, na občinstvo in program. Pozimi, je mislil, naj bi se igralo v Ljubljani, poleti pa po deželi, v čemer je videti ne samo njegovo organizacijsko žilico, ampak presenetljiv občutek za poslanstvo osrednjega narodnega gledališča. Načrt se seveda ni mogel posrečiti, zasluži pa, da se o priliki pobleže z njim seznanimo.

19. junija 1950 je z igrico »Kljukec je od smrti vstal« Ljubljana — kar gledališče zadeva — za lep čas utihnila.

2. april 1855 ni nezanimiv gledališki datum: Levstik je v Laščah uprizoril svojega »Junteza« in sam igral v njem. V tistih votlih letih to ni bila majhna in pogostna reč, bila pa je za povrh še pomembno pričevanje o možu, ki je skoraj zagotovo že takrat dovolj vneto in jasno razmišljal o zaresnem slovenskem gledališču. Mislim, da ob tem po pravici lahko postavimo ne sicer velemodro, zato pa ljubeznivo in razveseljivo trditev, da je *Levstikovo malo vaško gledališče* sicer siroten, a izviren in zanimiv prednik dvanajst let mlajšega Dramatičnega društva.

* * *

Ko se je ob koncu petdesetih let »jel tajati morivni led, ki je tako dolgo pokrival bistri duh slovenskega naroda« (Josip Nolli, 1868), je ob spominjanju na Vodnikovo proslavo v februarju 1858 Bleiweis zapisal, da so dopisovalci Novic »svoje hrepenenje za slovenskimi igrokazi razodevali« in neki J. K. iz Gradca, ki je »več igrokazov unanjih narodov za slovensko gledališče pripravil«, je celo izjavil, da prirejanje iger brez *društvene organizacije* ne pojde od rok (N 16. 3. 1859).

Razen vsestranskega gledališčnika *Drobniča*, ki je 1859 izdal »Venec gledaliških iger«, štejemo med dobrohotno tuhtajoče gledališke zanesenjake, ki jih obiskuje misel na poklicno gledališče, vsaj še *Antona Kosa-Cestnikova*, ki nam ga kot takega razodeva njegovo pismo Levstiku z dne 10. oktobra istega leta.

Medtem ko Bleiweis pestuje načrte za čitalnice, *Kočevar-Žavčanin* 21. novembra 1860 v dopisu iz Zagreba — čeprav »zaspanim Ljubljančanom« kliče, naj osnujejo »kako diletantično društvo« — izoblikuje pojem »*slovenski teater*«, kar zanesljivo govori o tem, da je na tihem upal v večje globine in širjave. K temu ga je prav gotovo vzpodbodla predvsem resnica, da imamo že »kakih deset ali dvanajst izvirnih iger« in kdor temu oporeka, »temu naj koj jeziki oderveni«. (Kočevarjeva trditev o igracih drži. Toliko smo jih do takrat že imeli, zatem pa jih je 1864 začel izdajati Bleiweis in 1865 še Vilhar.

Ker čas poklicnemu gledališču še zdaleč ni bil naklonjen, so ga morale včasih bolj včasih manj uspešno nadomeščati *čitalnice*, kajti gledališke igre so bile tiste, ki so »na čitalniških veselicah najbolj mikale in privlačevale občinstvo« (N. 5. 3. 1862). (V tej dobi — od 1861 do 1867, ko je zaživelo Dramatično društvo — je na Slovenskem zraslo kar 21 čitalnic — 1861: Trst, Ljubljana, Maribor — 1862: Celje, Tolmin — 1863: Gorica, Škofja Loka, Ptuj, Kranj, Celovec — 1864: Ajdovščina, Ilirska Bistrica, Vipava, Planina — 1865: Metlika, Novo mesto, Sevnica — 1866: Šentvid nad Ljubljano, Idrija in 1867: Jelšane na Krasu in Solkan, ki so skupaj z bralnimi društvi in Južnim Sokolom po dr. Prijatelju dale 73 predstav, navadno z eno, včasih z dvema igricama, od teh 37 v Ljubljani in 36 na deželi. Najbogatejši sta bili leti 1865 in 66 s po 20 in 26 predstavami. V tem času so ljubljanski čitalničarji igrali v poslopju Deželnega gledališča samo trikrat — prvič 10. 4. 1865, zadnjič leto dni kasneje — 15. 4. Razen domačih in tujih igric so postavili na oder tudi opereto: tujo Schubertovo »Advokat« in domačo Ipavčevo »Tičnik«, ki so jo zaigrali kar trikrat: 2. 2., 2. 4. in 27. 9. 1866.)

Vendar se »gledališka umetnost kar ni hotela razviti v njih« (Prijatelj), saj je morala vseskoz, posebno še v prvih letih dajati prednost deklamaciji, petju, predavanju in plesu. Zato je na tihem le tlelo upanje na poklicno gledališče,

Deželno gledišče v Ljubljani.

Národná čítalnica združena z Južnim Sokolom

napravi velkonočni pondeljek 3. apríla 1868

V PODPORO UBOZIM DOLENCEM

Veliko

v treh razdelkih.

Prvi razdelek:

1. Vlasta. Overture po slovanskih pesnivih od Ed. Napravnik.	4. Andranško muzje. Besede št. Jenkova. Ner zbor s spreobrom glasovica. Poje možki zbor čitalnišča.
2. Prolog. Spisil Dr. Lavra Tamaš. Govori ga gosp. Pavel Drabaler.	5. Dvooper iz sprevalge „Attila“ od Verdi-ja, pojela gospoda Fr. Vidic in Viktor Colarista.
3. Aria in sprevalge „Miran“, zložil 1868 leta abbi Francesco Rossi. Poje gospá Luiza Prúcker-jeva.	6. Popolnitca Tempeljev. Zbor in sprevalge (trake „Templji na Maravi“ od K. Scher-ka s spreobrom ubozost; poje možki zbor čitalnišča).

Drugi razdelek:

Tičnik.

Storovska spevotvra (operéta) v enem djánji: posloveni Bogoslav Bogacki, muziko zložil Dr. Benjamin Ipavec.

Gospod Poljanec	gospod Vejnih Valenta	St. Zelenkovič	gospod Anton Jurič
Ljuboslav, varovnika njegova	gospodinja Rosa Frollechner.	Kljutor	gospod Viktor Colarista.
Zorinka, kmeta njena	gospodinja Klara Trupakova.	Pomanjški kmetovjevi	Ljudmila v Pomanjški hiši.

Zbor in sprevalge tudi čitalnišča poverstva gosp. J. Fajfar.

Tretji razdelek:

Gimnastične igre Južnega Sokola

I. vrsta: Herkulove igrace:

(kaki jih Sokol gosp. Tine Vidic)

1. 8 tozani in kroglica.	5. Zelenka mašina.
2. 8 zelenka krogla, 30 števov točkin.	6. Herkulov ston.
3. Nova Akšidov.	7. Lomavec točkin.
4. Prenska ovija s točkin in kroglica kroglica.	

II. vrsta: Posebni izkazi v arabskih piramidah.

(Dela št. 16 Sokolov.)

III. vrsta: Konečni tableau.

Igre sprevalja c. k. muzična kapela.

Vsi gospodje, gospá Prúcker-jeva in gospodini Frölch-ova in Srnapek-ova, kakor tudi muzična kapela sl. c. k. polka barona Gerstner-ja so gledé na dobrotljivi namen preprijazno zagotovili svojo pripomoč.

Vstopnina (brez omejevanja še posebne milodarnosti) je za:

Parter in leto 50 kr. — v odlični (nobel) galeriji 30 kr. — v navadno galeriji 20 kr. — za sedez na stolu v parterji (faucetta) na plača 70 kr. — na klopi v parterji 50 kr. — v odlični (nobel) galeriji 30 kr.

Vstopnice se tudi že pred dobivajo pri odborniku gosp. Francu Ravnikarju.

Zacetek ob 7. uri zvečer. — Kasa se odpre ob poli šestih.

Vodnik: Janez Kramar • Ljubljana.

če si smemo tako razlagati dopis iz Celja: »Da bi se pa narodnost med našim ljudstvom še bolj budila, bi pač živo trebalo gledišč, kjer bi Slovenec tudi slovenske besede slišal na odru. *Bilo je čuti, da se vrli Ljubljčanani pripravljajo ustanoviti slovensko gledališče; srečo dobro!*« (N 26. 3. 1862.) Da dopisnik tu ne misli na Ljubljansko čitalnico je jasno, saj je dobila prvi odbor že 20. oktobra in imela prvo »besedo« že 24. novembra 1861. leta.

Ko je šlo na seji kranjskega deželnega zbora za to, da se določi ljubljanskemu deželnemu gledališču, ki je igralo vseskoz samo v nemščini, podpora, je celo Bleiweis, ki je »iz vseh literarnih panog imel morebiti še največ smisla za dramatiko« (Priatelj), protestiral proti temu, češ da se razmetava deželni denar za zelo povprečno gledališče, kjer so klasične omikavne igre le bele vrane«. Ko je 30. marca prišlo do glasovanja, »so slovenski poslanci z Bleiweisom na čelu sicer glasovali proti, a za slovensko gledališče se ni nobeden oglasil, kakor je z žalostjo ugotovil Levstik v svojem listu« (Priatelj). Bleiweis je pri tem res izjavil, da ljubljansko gledališče tudi ni narodno gledališče, ker ne igra narodnih slovenskih iger, a vendar mu je bil pojem »javnega, plačanega gledališča« (njegov izraz) več ali manj tuj in nezanimiv. Njegova vroča ljubezen je bila čitalnica, ki ji je hotel zidati celo *lastno poslopje* (N 8. 3. 1865).

Na podobno, a širšo misel, ki je šla v Levstikov gledališki koncept in jo je zato objavil v časniku (Slovenec 18. 3. 1865) — da bi se namreč za *narodna društva zidal* »Narodni dom« — sta prišla dva napredna domorodca trgovca Zupan in Resman. Levstik je ob tem brez dvoma že mislil na stavbo za svoje veliko gledališko upanje — Dramatično društvo.

Da je Levstik takrat že povsem določno mislil na ustanovitev slovenskega poklicnega gledališča v Ljubljani, potrjujejo njegova izvajanja v Slovencu v juliju in avgustu 1865, kjer med drugim piše: »Ako hoče Ljubljana biti slovenske Atene, morali bi imeti narodni dom poleg slovanske tiskalnice in vsaj vse prve politične in lepoznanske časnike; *naposled bi morala tudi imeti slovensko gledališče*, kteremu bode pa najbrž treba počakati zanamcev, da ga povzdignejo.«

V letu 1866 je neki Preissing, ki se je potegoval za mesto ravnatelja ljubljanskega deželnega gledališča, obljubljal, da bo v njem enkrat na teden igral v slovenščini. Toda ravnatelj je postal neki Zöllner, ki je obljubil manj — po dve slovenski predstavi na mesec, a ni držal besede, čeprav ga je Kordeš prepričeval, da bo v tem primeru tudi gmotno bolje izhajal. — Zgornje obljube jasno kažejo, da se je misel na slovensko poklicno gledališče oz. na ustanovitev Dramatičnega društva začela že krepko uveljavljati: deželno gledališče ne bo več dolgo izključni privilegij Nemcev.

Že 15. novembra istega leta se je namreč v Ljubljani osnoval pripravljalni odbor za ustanovitev »Dramatičnega društva«, »kateremu je bil poleg Josipa Stareta duša Fran Levstik, predsednik pa Luka Svetec« (Priatelj). 19. istega meseca je že predložil vladi prvi osnutek pravil, ki jih je sestavil Stare. V *marcu 1867* — »v letu, ki je postalo mejnik med tedanjimi našimi očeti in sinovi, med staroslovenci in mladoslovenci, mejnik, ki se je dvignil tudi sredi veselo in pestro zelenečega in cvetočega vrta slovenskega družabnega življenja« (Priatelj) — je pripravljalni odbor privatno zvedel, da je cesar pravila potrdil (4. marca). 18. marca je kranjska deželna vlada o tem tudi uradno obvestila pripravljalni odbor, ki je že 24. aprila sklical ustanovni občni zbor društva. »Začasni odbor novega društva«, pišejo Novice, »je pogosto zasedal vso pomlad

Zapisnik

9. seje dramskega odbora 30. oktobra 1867.

Seje vodi g. podpredsednik Grasselli. Mogoče je prvi kraj g. Lovelitt.

Pri razgovoru se o Fenovi poslani igri s. plija Gregorčič: Kmečki kralj žalostna igra v petih dejanjih.

Gop. Lovelitt poudarja da Fen sam igre gotovo ni spisal slovenski, keraj naj dovolj da se uporabi kot prevod iz njegovega brj. kone nemškega originala.

g. Grasselli meni da se igra nemore upeljati za original.

g. Lovelitt: Naj pove g. Fen kako mu je igra v slovenski jeziki predstavil. Naj pošlje nemški original za slovenski original se ne boše dala na milo, ker bi znal odgovoriti Matko Kervatom g. igro, prvi prevod g. Metulliusa. Jezik Kervatova se nekako ni v igri je kako slab in ni ga bilo brez prevodov. V tem smislu naj se jide g. Fen.

g. Stare je magaminj vliely ov 25. septembra da izstopi g. odbora ker gre v Brsk. Se mu g. hvali za njegov brn.

Rečun Kohn in Izerju naj se izpelječa.

Grasselli

(Lovelitt)

in vse poletje 1867, pošiljal povabila rodoljubom, nabiral rokopise, razpisoval darila za najboljši tekst komične operete«. »Dramatično društvo se sploh veselilo giblje,« piše 28. avgusta abiturient Levec Kersniku, »menda zato, ker nima nobenega prvaka in nobenega starokopitneža med odborom niti med udi svojimi. Se ve, Bleiweisu je to že profanum vulgus.«

II.

Vsi, ki so se ukvarjali z nastankom in zgodovino Dramatičnega društva so si hočeš nočeš morali pomagati samo s pomožnimi viri (časniki, korespondenca, spomini itd.), saj je znano, da za arhivom omenjenega društva dolgo časa ni bilo najmanjšega sledu. Z nedavno najdenimi odlomki tega arhiva (del Govekarjeve zapuščine, najdbe na upravi SNG v Ljubljani, mapa dokumentov Dramatičnega društva v Slovenskem gledališkem muzeju) so se slovenskemu gledališkemu zgodovinarju odprle možnosti za nove raziskave in preverjanje dosedanjih spoznanj in dognanj. Od vseh problemov Dramatičnega društva je nedvomno najzanimivejši tisti, ki obravnava njegovo ustanovitev, zato na tem mestu objavljamo najstarejše od listin, ki sodijo v trenutno dosegljivi arhiv Dramatičnega društva:

- a) štiri zapisnike sej »osnovalnega odbora« Dramatičnega društva z datumi od 27. julija do 30. oktobra 1867;
- b) opazke odbornikov Poklukarja, Ravnikarja, Žagarja in Nollija k pravilom Dramatičnega društva iz začetka l. 1868 (februar);
- c) Levstikovo prošnjo z dne 12. avgusta 1868 na deželno vlado, naj dovoli Dramatičnemu društvu uprizoritev dveh igric.

* * *

a) Zapisniki osnovalnega odbora dramatičnega društva:

Od zapisnika 5. redne seje »osnovalnega odbora dramatiškega« so ohranjene samo tri vrstice z dvema polnima stavkoma:

»Razpis darila se natisne v ‚Novicah‘. G. dr. Poklukar pokloni društvu nekaj knjig.« Zapisnik je podpisal — kot zmeraj kasneje — tajnik Josip Nolli.

Slede štirje zapisniki 6., 7., 8. in 9. seje »osnovalnega« odbora dramatičnega društva.

ZAPISNIK

6. seje osnovalnega odbora dramatiškega 27. julija 1867.

Navzočih je sedem odbornikov; manjkajo g. Svetec (v Beču), Pour, V. Gestrin, Drašlar in Levstik.

Tajnik poroča o igri »Ravna pot« in stavi predlog: naj g. Tomšič prepusti igro za zdaj brez honorara — zahteval je 12fl — ko se bode predstavljala in morebiti v natis dala, odločil se bode honorar. Se sprejme.

G. Stare poroča o igri »Mlinar in njegovo dete«: naj se da g. Levcu, da jezik, ki je deloma že zastarel, opili in za natis priredi. Sprejeto.

G. Grasselli meni, da bo težava igro spraviti na oder. Za to igro odločita se režiserja Grasselli in Nolli.

Z ZOLLNERJEM SE GOVORI, DA DRUŠTVO BI IGRALO ENKRAT NA MESEC ZA POLOVICO ČISTEGA DOHODKA, RAZUN PETKA SE SPREJME VSAKI DAN.

Naprava društvenega pečata se prepusti definitivnemu odboru. Za natis se odločita igre: ULTRA in NA MOSTU.

Sklene se, da se ustanovi društvena knjižnica ter da se naprosi v ta namen za garniture (to je po 2 iztisa več nego je igralnih oseb). G. dr. Poklukar in Starè prevzameta ta posel.

Josip Nolli,
tajnik

ZAPISNIK

7. seje osnovalnega odbora dram. društva 24. avgusta 1867. Navzočih 9 odbor-nikov, manjkajo: gg. Ravnikar, dr. Poklukar in Levstik.

1. Blagajnik poroča o denarnem stanu društva. (Ulož. zap. št.)

2. G. Valenta nasvetuje, da se vpraša gledališki kasir g. Pfeifer, koliko ima vodja pri beneficijah in koliko gledališče vrže vstopnine. To naj se vzame ad notam zaradi kontrakta.

3. Društvene knjige izdajale se bodo pod naslovom: SLOVENSKA TALIJA, zbirka dramatičnih del in iger, na svetlo daje dram. društvo v Ljubljani. St. zvezka. Naslov. Cena.

4. G. Grasselli poroča o igri »Češki godec«. Ni za rabo in bi se morala vsa predelati. Prestavljavci naj bi gledali bolj na slovansko literaturo pri prestavljanju iger. G. Pour podari več čeških iger izvirnih.

Tajnik Nolli: naj se naroči češki list »Česka Thalije«, ki velja za vse leto 4.40 fl. Se sprejme.

G. Makaroviču odgovori o igri »Češki godec« gospod Grasselli.

G. dr. Bleiweisu Janezu, ki je poklonil društvu več rokopisov starejših iger, se izreče zahvala in naroči tajniku, da se ustmeno zahvali.

G. Levcu se odloči za prepis in popraviljanje igre »Mlinar in njegovo dete« nagrada 6 goldinarjev.

Josip Nolli,
tajnik

ZAPISNIK

8. seje osnovalnega odbora dram. društva 31. avgusta 1867.

G. blagajnik predloži sporočilo, katero je bilo v zadnji seji potrjeno in pre-narejeno.

Sklene se, da se društvene knjige izroče vsem knjigarnam v prodajo. Odloči se cena za igro »Mlinar in njegova hči« z 25 kr. a. v.

G. Nolli predlaga, naj se zaradi zavitkov še nekaj časa počaka, ker še ni odgovora zaradi ilustriranih namenjenih platnic iz Dunaja.

G. Žagar predlaga, naj se več malih iger v enem zvezku tiska, Valenta, Nolli podpirata to, ker so stroški manjši. Sklene se, da se tiska vsaka igra posebej. (NB: Pozneje nazaj vzeto.) G. Žagarji in Pouru se naloži, da preskrbeta potrebno, da se bode brala igra »Tomaž Mor« enkrat v čitalnici.

ZA DAN 14. ODLOČI SE, DA SE BODE IGRALO V GLEDIŠČU in sicer »Čudodelni klobuk« ali pa »Dobro jutro« in še kaj drugega.

Josip Nolli,
tajnik

ZAPISNIK

9. seje dramatiškega odbora — 30. oktobra 1867.

Sejo vodi g. podpredsednik Grasselli. Navzoč je prvokrat g. Levstik.

Razgovarja se o Penovi poslani igri »Ilija Gregorič«, kmečki kralj, žalostna igra v petih djanjih. G. Levstik poudarja, da Penn sam igre gotovo ni spisal slovenski, tedaj naj dovoli, da se porabi kot prestava iz njegovega bržkone nemškega originala.

G. Grasselli meni, da se igra ne more sprejeti za original.

G. Levstik: naj pove g. Penn, kdo mu je igro v slovenski jezik prestavil. Naj pošlje nemški original za slovenski original se ne bode dalo na svetlo, ker bi (se)

*Fran Levstik
v uniformi Južnega Sokola*

znalo zgoditi kakor Hrvatom z igro »Der Untergang Metulliuns«. Jezik kakoršen se nahaja tu v igri je tako slab in ni za rabo brez predelave. V tem smislu naj se piše g. Pennu.

G. Stare je naznanil v listu od 25. septembra, da izstopi iz odbora, ker gre v Osek. Se mu zahvali za njegov trud. Račun Hohnu in Egerju naj se izplača.

Josip Nollí,
tajnik

b) Pripombe k pravilom dramatičnega društva

b) *Ad circulandum*. 12. 2. 1868. Opazke posameznih odbornikov.

K § 2 nasvetujem:

namesto c — »napravljati gledališke predstave« (»gledališke predstave« črtane in nad njimi s svinčnikom pripisano: »igrokaze«)

namesto č — »razglašati presojava o igrah«

namesto d in e — »osnovati dramatiško knjižnico in omisliti potrebno opravo«.

k § 6

NB naj odpadejo prve štiri besede.

k § 11

»Odbor po moči društvenega imenja pisateljem in društvenim igralcem odloča primerno nagrado.«

k § 12

namesto — »ali kadar koli 20« — svetujem: »ali če 20 ...

in namesto: »Vsak preizredni občni zbor« itd. do pike, — svetujem: »Vsak občni zbor se mora vsaj teden poprej razpisati.«

§ 12a

»voliti odbor in v njemu še posebej prvosednika in blagajnika«

in d

namesto »odborniki« svetujem »odborom«.

§ 14

»Društvu voditelj je odbor, kateri sploh skrbi, da se izvršuje naloga društva. V odboru je 20 odbornikov, ki se sami razdelijo:

a) v znanstveni razdelek z 12 odborniki, med katerimi smejo biti 4 zunaj Ljubljane bivajoči; temu razdelku je posebna naloga presojevati in pripravljati dela za tisk namenjena,

b) v igralni razdelek s 5 odborniki, kateri imajo nalogo vse potrebno preskrbeti za skušnje, javno predstavo (igrokaze), skupno branje iger in društveno učilnico,

c) in v gospodarski razdelek s 3 odborniki, med katerimi sta blagajnik in knjižničar.

Slavna deželna vlada!

*Dramatično društvo namerja 14. dne tega meseca v čitalni
menji dvorani igrati predložena, nje igrana igrokazop
Ulbrichtov filozof, ter predi Sovolito.*

v Ljubljani 12. avgusta 1868

F. Levstik
prvosednik

Gržina
Ljubič

Vsakemu razdelku ali odborniku naroča ves odbor opravilo, da ga izvršuje, potem pa vsak razdelek svojim odbornikom.

NB. Društvene opravke, kolikor itd. po nasvetu g. Levstika.

K § 16

Po besedah: ... »za častne družabnike« svetujem še novi stavek: »Odbor po izstopu odbornika pokliče tistega družabnika v odbor, kateri je po izvoljenih največ glasov imel; — izmed odbornikov si voli prvosednikovega namestnika.«

V § 18

namesto: »... na d polovico v Ljubljani« itd. nasvetujem: ... v s a j polo- vico itd.«

Poklukar

V principu s popravkom dr. Poklukarja vže zarad tega zadovoljen, ker se po tem pravila nekoliko skrajšajo. Sicer bi svetoval, da v § 12d naj ostane »odborniki«, a ne odbor, kajti prepir je le meju osebam mogoč. Pri § 14 bi razen tega, da s številom 20 odbornikov nisem zadovoljen, želel, da naj se Poklukarjevemu dostavku ad d pridene Levstikova opomba: »Prvosednik je podporen vsem razdelkom.«

Ravnikar

S Poklukarjevimi popravki le deloma zadovoljen, kar pa ne bodem tukaj pismeno povedal, temveč si pridržim svoje misli o teh popravkih v prihodnji odborovi seji naznaniti. Vendar nasvetujem, naj bi bila pravila semtertje bolj umevno — rekel bi bolj domače pisana, kar društvu ne bode na škodo.

§ 10 namesto »ali vse vkupe ali po 10 gold. na leto« — naj se glasi: »ali vse naenkrat ali v 4 letnih rokih po 10 f.«

§ 14 namesto »kolikor se jih tiče blagajnice, prvosednik in blagajnik« — naj se glasi: »kolikor se jih tiče blagajnice — samo blagajnik«.

§ 17 Odbornik, o čigar nagradi sklepa seja, v tej seji ne glasuje — temu § naj se še dostavi: ter tudi ne sme biti navzoč.

Dragotin Zagar

Tudi jaz bi želel, da bi bila pravila semtertje malo krajša, sicer si pa prihranim svoje opazke pri ustmeni razpravi.

Josip Nolli

c) Levstik — prvosednik Dramatičnega društva

Slavna deželna vlada!

Dramatično društvo namerja 14. dan tega meseca v čitalničneji dvorani igrati priložena, uže igrana igrokaza »Ultra« in »Filozof« ter prosi dovolitve.

V Ljubljani 12. avgusta 1868.

Fr. Levstik, prvosednik
G. Kozina, tajnik

III.

Iz na tem mestu prvič objavljenih dokumentov razberemo naslednje podatke:

a) iz ZAPISNIKOV:

da je po ustanovnem občnem zboru 24. aprila 1867 začel delovati pripravljalni (osnovalni) odbor, ki je delal skoz celo poletje do konca oktobra 1867;

da je Dramatično društvo ustanovilo knjižnico, »v katero imajo počasi priti vse izvirne domače in vse poslovenjene ter kolikor bode mogoče tudi vse druge izvirne slovanske igre — vrhu tega kar se dá, vse prestave v razna slovanska narečja najboljših dramatičnih del drugih narodov, naposled najboljše dramatične igre in poučne knjige o dramatiki iz vseh izobraženih jezikov, i to ali v prvopisu ali v prestavi, po okolnosti i potrebi« (Pravila Dramatičnega društva 1868); v nji naj bi bile bralcem na voljo tudi gledališke revije, predvsem

slovanske — npr. Češka Thalie, na katero se je društvo takoj naročilo; knjižnica se je množila z nakupi in darovi; — 5., 6. in 7. seja;

da je odbor podprl pisanje izvirnih odrskih del; — 5. seja;

da je ta odbor določal repertoar in režiserje; — 6. seja;

da se je odbor že pozanimal za nastope v Deželnem gledališču — po enkrat na mesec — in skušal podpisati z njim kontrakt; — 6. in 7. seja;

da se je odbor skušal repertoarno orientirati nekoliko bolj v slovansko, predvsem češko dramatik; — 7. seja;

da je sklenil izdajati »zbirko dramatičnih del in iger« z naslovom *Slovenska Talija* (7. seja) z ilustriranimi platnicami (8. seja) in se odločil, da najprej izidejo igrice »Ultra«, »Na mostu« in »Mlinar in njegovo dete« oz. »Mlinar in njegova hči«, kar se je zgodilo še v letu 1867 (6. in 8. seja);

da je mladi Levec že sodeloval kot prepisovalec in popravljalec vsaj ene od igrice (»Mlinar in njegova hči«); — 6. in 7. seja;

da je bil Bleiweis društvu naklonjen (ali se je takega vsaj hotel pokazati), saj je knjižnici poklonil »rokopise starejših iger«; — 7. seja);

da so vsaj enkrat poskusili z javnim branjem gledališkega dela (»Tomaž Mor« — v čitalnici); — 8. seja;

da je s 25. septembrom Josip Stare, eden najbolj vnetih odbornikov in sestavljalec osnutka pravil, izstopil iz odbora, ker je odšel v Osijek;

da po zapisnikih sodeč Levstik v tem odboru ni bil preveč aktiven, saj se je udeležil šele devete seje, da pa se je potem zavzeto pognal v delo in ob poslovenjeni Pennovi igri »Ilija Gregorič« zavzel jasno stališče glede pojma »izvirna igra«, hkrati pa začel ostro kampanjo za lepo slovenščino odrskih besedil;

b) iz OPAZK k Pravilom:

da so osnutek pravil, ki ga nimamo v evidenci, na željo ocenjevalcev skrčili od najmanj 20 na 17 členov (paragrafov), kakor je razvidno iz zadnje redakcije, objavljene v Nollijevi Priročni knjigi za glediške diletante;

da so bile Poklukarjeve pripombe kakor tudi pripombe ocenjevalcev Ravnikarja, Žagarja in Nollija skoraj v celoti upoštevane; zanimivo je, da je Poklukar kot enega od namenov društva označil »razglašanje presojil (kritik) o igrak«, medtem ko je bila v zadnjo redakcijo sprejeta povsem drugačna formulacija: »Presojila o igralcih se prepuščajo časnikom« — kar je prav gotovo Levstikova misel. Poklukarjev popravek paragrafa 14 je bil sprejet v celoti, prav tako paragrafa 16 in 18 (v končni redakciji paragrafi 12, 14 in 16); tudi Ravnikarjevo prvo pripombo so v končni redakciji upoštevali. Od Žagarjevih pripomb je končna redakcija upoštevala vse — razen k paragrafu 14 (računov naj ne podpisuje samo blagajnik, ampak tudi predsednik);

Poklukarjeva pripomba »po nasvetu g. Levstika« in Ravnikarjeva »Levstikova opomba« pričata, da je bil tudi Levstik med ocenjevalci osnutka pravil; nobenega dvoma tudi ni, da je pri končni redakciji sodeloval Levstikov jezikovni brus in da je bil Levstik tisti, ki je s korenitimi popravki (prim. Poklukarjeve formulacije in tiste v tiskani redakciji!) dosegel boljše »umevnost«, ki jo je v svoji pripombi želel ocenjevalec Žagar;

c) iz Levstikovega PISMA:

da je bil Levstik od najkasneje 12. avgusta 1868 dalje prvosednik Dramatičnega društva.

Drugo še neobdelano gradivo iz arhiva Dramatičnega društva, ki je v Slovenskem gledališkem muzeju, bo kljub precejšnji fragmentarnosti verjetno odprlo nekaj novih pogledov na pomen in usodo Dramatičnega društva oziroma oseb, ki so bile vključene v njegovo delovanje. Skušali ga bomo — obdelanega in obrazloženega — dati čimprej na vpogled.

Mirko Mahnič

Nouveaux matériaux sur les débuts de l'Association dramatique

La fondation et le développement de l'Association Dramatique (fondée en 1867) qui marque le début du théâtre slovène professionnel a fait l'objet d'étude de plusieurs historiens du théâtre tels que Anton Trstenjak, Ivan Prijatelj, Filip Kumbatovič, Dušan Moravec. Il est presque certain que seul Anton Trstenjak puisait dans les matériaux immédiats tandis que tous les autres devaient recourir aux documents imprimés (journaux, manuels, etc.) La cause résidait dans le fait que les archives de l'Association Dramatique étaient inaccessibles ou bien on ignorait leur existence. Avec la présente découverte de nombreux fragments provenant de ces archives et qui sont déposées maintenant au Musée du théâtre, de nouvelles voies se sont ouvertes à la recherche. Le présent traité des documents les plus anciens datant de l'année de la fondation de l'Association Dramatique et de l'année suivante ne serait qu'une modeste introduction à cette recherche.

Il s'agit de a) quatre procès verbaux du comité fondateur (préparatoire), b) des remarques faites par 4 critiques au sujet des statuts de l'Association, publiés plus tard et c) de la demande écrite personnellement par Levstik et adressée au gouvernement où il le prie de permettre à l'Association la représentation de deux pièces. (Fran Levstik, 1831—1887, écrivain slovène, critique et linguiste, un des fondateurs de l'Association et plus tard son président.)

Ces documents ne démentent aucune des constatations établies par les chercheurs mentionnés ci-dessus, ils nous offrent au contraire une myriade de petites données qui élucident les premières pulsations de cette institution théâtrale dans le domaine du répertoire, de la dramaturgie, du jeu, de l'organisation et de la publication théâtrales.

Nekaj opomb o vzponih in upadih našega starejšega repertoarja

Vzporejanje repertoarnih tokov, ki so oblikovali v posameznih obdobjih umetniško podobo slovenskega gledališča, kaže zlasti v starejših obdobjih kaj neenotno in vse prej kakor enakomerno rastočo črto. Redkim in kratkotrajnim vzponom so sledili veliko bolj vztrajni, pogosto prav usodni upadi, ki so za dolga leta potisnili v senco že obetajoče pridobitve. Vzrokov je bilo kajpada veliko in zelo različni so bili med seboj: od političnih, ki so kdaj pa kdaj za cela desetletja ustavili razvoj (Bachov absolutizem), preko elementarnih nesreč (požar Stanovskega teatra) pa do personalnih (Boršnikov prevzem vodstva predstav ali njegov odhod v Zagreb), posledica pa je bila zmeraj enaka: zastoja, pa tudi rakova pot.

Kakor koli že preštevamo prve pobude, ki so botrovale rasti slovenskega gledališča v sodobnem pomenu te besede, vselej se vrača misel k že zapisani ugotovitvi o živi povezavi revolucionarnih let 1789 in 1848 s prvimi vzponi naše dramske književnosti in vzporedno s tem samega dramskega gledališča: leto francoske revolucije ni samo rojstno leto slovenskega »Matička«; pariški dogodki so dali našemu Linhartu pobudo, dali so oporo njegovi misli na tisk in uprizo-